

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва закладу вищої освіти)

Факультет/інститут _____ геолого-географічний

Кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Запорожченко О. В.

_____ 20__ р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Фізична географія материків і океанів

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський)

Спеціальність _____ 014.07 Середня освіта (Географія)
(код і назва спеціальності (тей))

2017 р.

Розробник: Вихованець Г.В., д.геогр.наук, професор кафедри фізичної географії та природознавства

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри грунтознавства і географії ґрунтів

Протокол № 1 від. "31" серпня 2017 р.

Завідувач кафедри

_____ (підпис)

(Біланчин Я. М.)
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК) геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від. "05" вересня 2017 р.

Голова НМК

_____ (підпис)

(Біланчин Я. М.)
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни «Фізична географія материків та океанів» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів із спеціальності 014.07 «Середня освіта (Географія)».

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Фізична географія материків та океанів» є опанування таких навчальних дисциплін як «Геологія загальна та історична», «Метеорологія та кліматологія», «Загальна гідрологія», «Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів», «Геоморфологія» тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Фізико-географічна характеристика Євразії.

Змістовий модуль 2. Фізико-географічна характеристика Північної Америки.

Змістовий модуль 3. Фізико-географічна характеристика Південної Америки.

Змістовий модуль 4. Фізико-географічна характеристика Африки.

Змістовий модуль 5. Фізико-географічна характеристика Австралії та Океанії.

Змістовий модуль 6. Фізико-географічна характеристика Антарктиди.

Змістовий модуль 7. Фізико-географічна характеристика Океанів.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу “Фізична географія материків і океанів” є надання систематичних знань про різноманіття природи океанів, окремих материків і їх регіонів:

- Причини і закономірності змін геологічної будови, рельєфу, клімату, поверхневих вод, рослинного та тваринного світу, ландшафтів від місця до місця в межах окремих материків;
- виявлення специфічних природних умов окремих материків;
- причини і закономірності змін геологічної будови, рельєфу, клімату, рослинного і тваринного світу окремих океанів;
- виявлення специфічних природних умов окремих океанів;

порівняльна характеристика ландшафтів материків різних за походженням, північної та південної півкулі.

Завдання курсу “*Фізична географія материків і океанів*”, якій є основним у підготовці учителя географії, полягає в тому щоб передати знання про різноманіття природи Землі, про причини та закономірності їх змін в межах материків, про особливості природи окремих територій материків. В цьому полягає відміна курсу від “загальних” курсів, в яких вивчаються окремі компоненти природи Землі (“Геологія”, “Ґрунтознавство”, “Метеорологія та кліматологія”, “Біогеографія” та інш.). *Головним об’єктом* загальних курсів є

Земля як єдине ціле, як космічне тіло, як одна із планет Сонячної системи. Тому вони розглядають основні етапи становлення і розвитку Землі, параметри та внутрішню будову, компоненти її природи та основні географічні закономірності.

В курсі “Фізичної географії материків і океанів” глобальний об’єм зберігається, але теоретичні основи, методи пізнання, направлені на розширення і поглиблення знань про природу Землі, окремих її регіонів.

Загальна та регіональна географія тісно пов’язані між собою, мають один об’єкт дослідження і являються розділами одної області знання. Але цей об’єкт вивчається з різних точок зору. *Об’єктом* “Фізичної географії материків і океанів” є материки. Їх природа відрізняється незрівнянно більшим різноманіттям та індивідуальністю в порівнянні з океанами. Просторова диференціація природи в межах кожного материка представляє собою доволі складну картину. Вона залежить не тільки від глобальних закономірностей, а і від особливостей самого материка: його розмірів, обрис, положення по відношенню до других материків та океанів. Тому характеристика кожного материка повинна складатись із двох частин: загальної та регіональної. В загальній частині розглядаються такі розділи як: загальна характеристика, історія становлення та розвитку материка, тектоніка та геологічна будова, рельєф, клімат, поверхневі води, рослинний та тваринний світ, ландшафти.

Огляд материків починається з Євразії – найбільшого за площею і самого складного за природними умовам материка. Далі за Євразією розглядається Північна Америка. Ці два материки на протязі геологічної історії неодноразово склали єдину сушу, вони займають східне географічне положення, особливості їх природи мають багато загального.

Потім розглядається Південна Америка, Африка та Австралія. Ці материки в кінці палеозою та на початку мезозою були в складі єдиного материка Гондвани і тому їх природні умови мають багато схожого. Огляд материків завершається вивченням Антарктиди, яка теж входила до складу Гондвани. Цей материк є унікальним по своєму приполярному географічному положенні. Завершується вивчення цього курсу розглядом загальних характеристик кожного із океанів.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

ЗК1. Знати й розуміти предметну область та розуміння професійної діяльності

ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ФК1. Здатність демонструвати знання об’єктно-предметної суті, понятійно-термінологічного апарату, структури географії, її місця і зв’язків в системі наук, історію розвитку, значення для суспільства.

ФК2. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, природних і суспільних територіальних комплексів.

ФК3. Здатність використовувати поняття, концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному).

ФК10. Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та біогеоценозах.

ФК11. Здатність до системного географічного мислення, розуміння та пояснення основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації, уміння встановити причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства.

Кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна.

Знання:

ПРН1. Знає та розуміє основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географічної науки, предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи розвитку географії.

ПРН2. Знає просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

ПРН3. Усвідомлює зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом чинників різного характеру; розуміє наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства; знає важливість збереження навколишнього середовища, охорони біологічного різноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності.

ПРН4. Знає основні фізико-географічні та суспільно-географічні процеси, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації,

ПРН7. Розуміє основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих її компонентів, класифікує зв'язки і залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.

ПРН11. Вміє встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства, використовує концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях.

ПРН15. Здійснює відбір, аналіз, представлення і поширення географічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби, картографічні методи, застосовує ГІС-технології для вирішення задач, пов'язаних з просторово-розподіленою інформацією та створенням тематичних

карт використовує програмні засоби в комп'ютерних мережах, створює бази даних і використовує інтернет-ресурси.

ПРН18. Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і території.

ПРН20. Застосовує базові знання з природничих наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів.

ПРН22. Застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати суспільно-географічні явища і процеси, пов'язувати та порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії; вільно передає географічні ідеї, принципи і теорії письмовими, усними та візуальними засобами.

ПРН29. Здатний проектувати траєкторію власного професійного розвитку і вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання предметні компетентності.

Внаслідок вивчення дисципліни студенти повинні **знати**:

- гіпотези походження материків та океанів
- причини і закономірності змін геологічної будови, рельєфу, клімату, поверхневих вод, рослинного та тваринного світу материків та океанів;
- причини і закономірності зміни ландшафтів від місця до місця в межах окремих материків;
- специфічні природні умови окремих материків і океанів;

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни студенти повинні **вміти**:

- складати фізико-географічну характеристику материків та океанів, природних зон та окремих фізико-географічних країн;
- виконувати оцінку природно-ресурсного потенціалу материків та океанів;
- вміти вільно орієнтуватися по карті;
- виявляти різні тектонічні структури в межах материків та океанів;
- характеризувати різні морфоскульптури в межах материків та океанів;
- аналізувати та порівнювати кліматичні особливості материків та океанів;
- характеризувати гідрографічну сітку, ґрунтовий покрив, рослинний та тваринний світ;

3. Програма навчальної дисципліни ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРАЗІЇ

Тема 1. Гіпотези походження материків та океанів

Гіпотези фіксизму – контракційна, базифікації.

Гіпотези мобілізму – класична гіпотеза дрейфу материків, роздвигання океанічного дна, гіпотеза руху плит літосфери. Межі плит: дивергентні (розходження літосферних плит), конвергентні (сходження літосферних плит), сковзання. Зони землетрусів і сучасного гороутворення. Епіцентри і дати катастрофічних землетрусів.

Тема 2. Загальна характеристика Євразії

Межі, розміри. Природні особливості материка у зв'язку з його величезними розмірами та місцеположенням у всіх географічних зонах Північної півкулі. Прояви секторності. Складність геологічної будови. Внутрішньоматерикові відмінності. Поділ Євразії на підконтиненти. Видатні географічні об'єкти Євразії. Топоніміка Євразії.

Тема 3. Тектоніка і геологічна будова Євразії

Особливості тектонічної будови материка. Платформи лавразійського (Руська, Сибірська, Північно-Китайська, Південно-Китайська) і гондванського (Індостанська, Аравійська) типу та особливості їх розвитку. Тектонічні структури в складі платформ – щити, синеклізи, антеклізи, авлакогени, рифти, западини, прогини. Осадковий покрив. Геосинклінальні пояси: Арктичний, Атлантичний, Тихоокеанський, Середземноморський, Урало-Монгольський. Геосинклінальні області: байкальська, каледонська, герцинська, мезозойська, кайнозойська. Геосинклінальні системи. Серединні масиви.

Корисні копалини Євразії.

Тема 4. Рельєф Євразії. Орографія Євразії. Зв'язок рельєфу Євразії з її тектонічною та геологічною будовою. Морфоструктурне членування поверхні Євразії. Рівнини і височини платформених областей. Глибово-складчасті кори активізованих ділянок епіпалеозойських платформ. Рельєф геосинклінальних поясів. Рельєф складчастих структур палеозойського, мезозойського і кайнозойського віку Чергування складчастого середньогір'я і високогір'я та глибових хребтів, які наслідують серединні масиви. Акумулятивні рівнини крайових прогинів. Порівняння рельєфу в межах різних за віком геосинклінальних поясів та областей. Рельєфоутворюючі фактори, які зумовили сучасний рельєф Євразії. Ендогенні процеси: вулканізм та землетруси. Екзогенні процеси. Четвертичне покривне зледеніння, границі, форми рельєфу. Морозне, фізичне та хімічне вивітрювання, географічне розповсюдження, форми рельєфу. Дія поверхневих текучих вод, форми рельєфу. Еолові процеси і пов'язані з ними форми рельєфу.

Тема 5. Клімат Євразії. Кліматоутворюючі фактори. Вплив розмірів, конфігурації, висоти та розташування головних орографічних елементів на клімат. Особливості впливу Тихого, Індійського, Атлантичного та Північного Льодовитого океанів. Сезонні зміни радіаційних умов та атмосферної циркуляції, режим осадків та зволоження, термічний режим. Гумідні та аридні області. Характеристика кліматичних поясів: екваторіального,

субекваторіального, тропічного, субтропічного, помірною, субарктичного та арктичного.

Тема 6. Внутрішні води Євразії.

Головні річкові басейни. Нерівномірний розподіл річкової мережі в Євразії в зв'язку з особливостями клімату. Типи режимів річок. Ріки областей внутрішнього та зовнішнього стоку. Приклади типів річок з мішаним живленням. Типи озер за походженням озерних котловин. Причини скупчення озер в пустельних областях Західної та Центральної Азії. Бідність озерами вологих країн материка. Підземні води. Льодовики. Використання гідроресурсів. Найбільші зрошувальні системи.

Тема 7. Рослинність, ґрунти та тваринний світ.

Особливості формування флори та основних типів рослинного покриву. Давні флористичні центри – Малайзійський та Японо-Китайський. Основні рослинні зони. Рослинні ресурси. Головні типи ґрунтів та умови їх походження в зв'язку з еволюцією клімату та рослинності. Несприятливі явища при використанні ґрунтів аридних та семиаридних областей: засолення, ерозія та інше. Географічні закономірності у розповсюдженні тварин.

Тема 8. Географічні пояси та зони.

Прояв широтної географічної зональності та висотної поясності в зв'язку з рельєфом і наявністю обширних континентального та океанічного секторів. Наявність усіх зон – від зони екваторіальних лісів до зони тайги. Значне поширення зон тропічних та субтропічних поясів. Коротка характеристика поясів та зон.

Тема 9. Фізико-географічне районування.

Величезні розміри площі Євразії, складність та різноманіття її рельєфу, вплив океанів, розташованість у всіх кліматичних поясах Північної півкулі зумовили складну картину просторової диференціації природи материка. В Євразії і на сусідніх з нею акваторіях виділяються наступні регіони: Євразійський сектор Арктики та Субарктики, Північна та Середня Європа, Східна Європа, Середземномор'є, Передньоазійське нагір'я, Південно-Західна Азія, Північна Азія, Центральна Азія, Східна Азія, Південна та Південно-Східна Азія.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Тема 1. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з Євразією та іншими материками. Видатні географічні об'єкти Північної Америки. Топоніміка Північної Америки.

Тема 2. Історія формування території, тектонічна і геологічна будова та корисні копалини.

Основні етапи геологічної історії. Особливості консолідації материка. Архейсько-протерозойське ядро – Північно-Американська платформа.

Тектонічні структури в межах платформи. Геосинклінальні пояси – Атлантичний, Арктичний (Інуїтський), Тихоокеанський. Геосинклінальні області в межах геосинклінальних поясів (герцинські, каледонські, мезозойські, кайнозойські). Серединні масиви та прогини.

Тема 3. Рельєф Північної Америки.

Орографія Північної Америки. Відображення геоструктурного плану в рельєфі материка. Ендогенні фактори рельєфоутворення – вулканізм і землетруси. Роль екзогенних факторів в сучасному рельєфоутворенні. Геоморфологічна характеристика великих морфоструктурних районів: рівнин і височин платформених областей, відроджених та омолоджених гір на докембрійському фундаменті, молодих гір на мезокайнозойському фундаменті. Четвертинне покривне та гірське зледеніння та його роль в рельєфоутворенні. Сучасне зледеніння, райони його поширення.

Тема 4. Клімат Північної Америки.

Кліматоутворюючі фактори: географічне положення, центри дії атмосфери, холодні та теплі течії, орографія, підстелююча поверхня та ін. Західний пересув повітря. Вплив меридіонального розташування головних орографічних елементів на клімат. Особливості впливу Тихого, Атлантичного та Північного Льодовитого океанів. Сезонні зміни радіаційних умов та атмосферної циркуляції, режим осадків та зволоження, термічний режим. Гумідні та аридні області. Характеристика кліматичних поясів.

Тема 5. Внутрішні води Північної Америки.

Головні річкові басейни. Основні і другорядні вододіли, причини їх слабкої орографічної вираженості. Області внутрішнього стоку. Основні типи режиму річок, зв'язок їх з кліматом. Особливості використання річок з різним режимом. Коротка характеристика найбільших річок: Міссісіпі, Маккензі, Колумбія, Колорадо, Ріо-Гранде. Озерні котловини за походженням. Характеристика найбільших озер. Підземні води. Льодовики.

Тема 6. Рослинність, ґрунти та тваринний світ Північної Америки.

Центри походження флори і формування сучасної рослинності. Неарктична область тваринного світу Північної Америки. Ендеміки Аллеганської і Сонорської підобластей. Найбільш характерні тварини та їх розповсюдження. Загальні відомості про походження і розповсюдження головних типів ґрунтів. Ерозія ґрунтів.

Тема 7. Географічні пояси та зони, природні ресурси, їх використання, роль людини у зміні природи.

Вплив океанів, циркуляції атмосфери і орографії на розташування і структуру географічних зон. Характеристика природних зон. Географічне розповсюдження природних ресурсів по території Північної Америки. Наслідки нераціонального їх використання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ

Тема 1. Загальний огляд

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з Євразією та іншими материками. Видатні географічні об'єкти Південної Америки. Топоніміка Південної Америки

Тема 2. Історія формування території, тектонічна та геологічна будова, корисні копалини.

Історія розвитку Південноамериканської платформи. Архейські ядра. Протерозойські складчатості та їх роль у консолідації платформи. Особливості розвитку платформи в палеозої і мезокайнозої. Гондванський етап підняття: зледеніння і накопичення континентальної товщі. Вертикальні посуви, розколи і виливання юри-крейди. Патагонська плита. Тихоокеанський геосинклінальний пояс – Складчасто-глибовий Андійський орогенний пояс. Палеозойський і мезокайнозойський цикли формування Анд. Роль вулканізму, головні вулканічні області. Незавершеність гороутворення. Розташування корисних копалин в зв'язку з геологічною будовою.

Тема 3. Рельєф Південної Америки.

Орографія Південної Америки. Типи основних морфоструктур в межах платформи: плоскогір'я (Гвіанське, Бразильське, Патагонське) і рівнини (Льянос, Амазонії і Внутрішніх рівнин). Меридіонально-геоструктурні та широтно-поясні морфоструктури Анд. Відроджені гори прилягаючих частин платформи. Екзогенні та ендегенні фактори рельєфоутворення.

Тема 4. Клімат Південної Америки.

Кліматоутворюючі фактори, оцінка їх ролі. Значення Анд як кліматорозділу. Переважання пасатного переносу в низьких широтах і панування атлантичних повітряних мас. Циркуляція повітряних мас по сезонам, переважаючі вітри, їх вплив (в зв'язку з рельєфом) на розподіл опадів. Одноманітність термічного режиму в низьких широтах, коливання температур в субтропічному і помірному поясах. Закономірності в розподілі річних опадів і річному ході зволоження. Характеристика кліматичних поясів і областей Південної Америки.

Тема 5. Внутрішні води Південної Америки.

Оцінка факторів формування поверхневого стоку. Положення міжokeанського вододілу в Андах. Розповсюдження і причини виникнення областей підвищеного, помірного і незначного річного стоку. Пояс внутрішнього стоку. Забезпечення підземними водами. Переважання дощового живлення річок. Загальна характеристика найбільших річок. Генетичні типи озер. Льодовики.

Тема 6. Рослинність, тваринний світ та ґрунтовий покрив Південної Америки.

Давність, багатство і своєрідність неотропічної флори. Особливості її розвитку в зв'язку з палеогеографічними і сучасними умовами. Рослинні ресурси і найважливіші корисні рослини. Формування геотропічної фауни і особливості

тваринного світу. Основні типи ґрунтів. Широке розповсюдження латеритних типів. Зміни рослинного і тваринного світу, ґрунтового покриву під впливом господарської діяльності людини.

Тема 7. Географічні пояси і зони.

Загальні закономірності і своєрідність прояву горизонтальної і висотної зональності материка. Коротка характеристика зон і основних підзон на рівнинах сходу і заходу і висотних поясів в Андах в екваторіальному, субекваторіальному, тропічному, субтропічному і помірному поясах. Порівняння природних зон Південної Америки з природними зонами інших материків.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АФРИКИ

Тема 1. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з Євразією та іншими материками. Видатні географічні об'єкти Африки. Топоніміка Африки.

Тема 2. Історія формування території, тектонічна та геологічна будова, корисні копалини.

Давність Африкано-Аравійської платформи. Байкальська консолідація платформи та її наступна геологічна історія у палеозої і мезокайнозої. Африка у складі Гондвани. Области розвитку герцинських структур. Розкол Гондвани у межах африканського сектору. Тектонічні структури платформи. Палеоген-неогенова тектоніка і відкладення осадового чохла на платформених структурах. Схема східноафриканських грабенів і сучасні уявлення про їх утворення. Прояви альпійської складчатості в африканському секторі геосинклінального поясу Середземномор'я. Коливання клімату і осадконакопичення у кайнозої. Области прояву сучасних вулканічних і сейсмічних явищ. Розподіл і види корисних копалин у зв'язку з геологічною будовою. Найважливіші металогенічні провінції.

Тема 3. Рельєф Африки.

Значення скидової тектоніки і коливальних рухів у формуванні великоблокових структур платформеної основи материка. Типи морфоструктур кристалічного фундаменту і осадового чохла платформи. Морфоструктури складчатих окрайок. Вплив плейстоценових і сучасних екзогенних факторів на морфоструктурний рельєф.

Тема 4. Клімат Африки.

Кліматоутворюючі фактори. Радіаційних баланс в екваторіальних і тропічних широтах Африки. Вплив сезонної зміни термобаричних умов обох півкуль на клімат. Термічний режим. Генезіс і розподіл опадів по сезонах. Типи кліматів. Послідовність їх зміни на північ і південь від екватора.

Тема 5. Внутрішні води Африки.

Перебудова гідромережі материка у зв'язку з розколом Гондвани і коливаннями клімату в неогені і в четвертинний час. Фактори формування стоку. Нерівномірність його розподілу в залежності від сучасних кліматичних умов і рельєфу. Зональні типи режимів річок і водного балансу. Роль найбільших транзитних річок у формуванні стоку. Характеристика Конго, Нігері та Замбезі. Області епізотичного стоку, режим тимчасових водотоків. Підземні води пустель і напівпустель. Найбільші озера: їх гідрологічний режим і генезис котловин.

Тема 6. Рослинність, тваринний світ та ґрунти Африки.

Палеогеографічні передумови багатства і різноманітності флори. Флористичні області Африки. Характеристика головних особливостей і розподілу зональних типів рослинності. Рослинні ресурси. Вторинні рослинні формації та їх роль у сучасних зональних типах рослинності. Походження і характеристика африканської фауни. Причини широкого розвитку фауни ссавців. Екологічні умови розселення тварин, збереженість фауни, найважливіші заповідники. Ґрунтова зональність у Північній і Південній Африці. Переважання латеритних і примітивних пустельних ґрунтів.

Тема 7. Географічні пояси і зони. Фізико-географічне районування.

Чітка вираженість географічної поясності і зональності. Повторюваність зон та їх розташування у Північній і Південній Африці. Особливості конфігурації зони саван, рідколій і чагарників в субекваторіальному географічному поясі. Коротка комплексна характеристика природних зон. Зміни природних ландшафтів людиною. Розповсюдження вторинних саван. Палеогеографічні умови формування сучасних ландшафтних регіонів. Роль рівнинності рельєфу в чіткій зональності при фізико-географічному районуванні. Обумовлення виділення фізико-географічних країн.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АВСТРАЛІЇ ТА ОКЕАНІЇ

Тема 1. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з Євразією та іншими материками. Видатні географічні об'єкти Австралії. Топоніміка Австралії

Тема 2. Історія формування, тектонічна і геологічна будова, корисні копалини.

Розподіл платформених і геосинклінальних структур в Австралії. Давність Австралійської платформи, її межі і основні риси тектонічної будови. Роль байкальської складчатості в консолідації платформи. Австралія в складі Гондвани. Особливості розвитку Австралійської платформи у фанерозої. Тихоокеанський геосинклінальний пояс. Аделаїдська і Тасманська складчаті

області. Роль каледонського і герцинського орогенезу у створенні гірського поясу Східної Австралії. Особливості палеогеографічного розвитку.

Тема 3. Рельєф Австралії.

Відображення платформених і геосинклінальних структур та еволюції клімату у рельєфі. Давні поверхні вирівнювання, реліктові і сучасні кори вивітрювання. Морфоструктурні області – Західне плоскогір'я, Центральна низовина і Великий Вододільний хребет. Характер рельєфу у кожній з них.

Рельєфоутворюючі процеси. Значення неотектонічних рухів і екзогенних процесів.

Тема 4. Клімат Австралії.

Кліматоутворюючі фактори. Географічне положення, рівнинність і компактність материка, вплив океанів. Роль Великого Вододільного хребту як кліматоподілу. Радіаційний баланс і його значення для терміки Австралії. Циркуляція атмосфери, хід температури, режим опадів і зволоження за сезонами. Ступінь зволоження різних частин материка, нестійкість його на більшій частині території. Типи кліматів у зв'язку з особливостями циркуляції атмосфери і рельєфом.

Тема 5. Внутрішні води Австралії.

Фактори формування стоку та його розподілу в зв'язку з кліматом і морфоструктурами. Области внутрішнього та зовнішнього стоку. Особливості режиму рік у зв'язку з переважаючим дощовим живленням. Нерівномірність річного і сезонного стоку. Характеристика систем Муррея та Дарлінга. Особливості використання річок. Генетичні типи озер та їх використання. Артезіанські басейни, їх розташування у зв'язку з геологічними структурами. Господарське значення підземних вод.

Тема 6. Ґрунтово-рослинний покрив та тваринний світ Австралії.

Причини високого ступеню енемізму та бідності видами австралійської флори. Місця формування та типові представники. Розподіл типів рослинності у зв'язку з рельєфом і кліматом. Типи ґрунтів, реліктові ґрунти, їх походження. Історія розвитку і причини високого ендемізму австралійської фауни. Її головні представники. Інтродукція фауни.

Тема 7. Географічні пояси і зони, фізико-географічне районування.

Переважаючий розвиток географічних зон тропічного поясу у зв'язку з географічним положенням. Роль Великого Вододільного хребту як зонального бар'єру. Особливості прояву географічної зональності в порівнянні з Південною Америкою та Південною Африкою.

Зміни природних ландшафтів людиною у зв'язку з нерівномірною засвоєністю території. Давні і молоді елементи природних комплексів у сучасних ландшафтах. Обумовлення виділення фізико-географічних країн.

Тема 8. Загальна характеристика Океанії

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТАРКТИДИ

Тема 1. Загальний огляд.

Межі, розміри. Географічне положення. Основні особливості природи в порівнянні з іншими материками. Відкриття та дослідження Антарктиди. Гіпсометрія та розміри.

Тема 2. Геологічна будова і рельєф.

Геологічна будова та рельєф поверхні корінних порід. Льодовиковий рельєф.

Тема 3. Клімат Антарктиди.

Метеорологічні умови та клімат. Сніговий покрив. Умови утворення, потужність та типи зледеніння. Оазиси Антарктиди. Органічний світ: фауна і флора, закономірності їх розповсюдження. Районування Антарктиди.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКЕАНІВ

Тема 1. Геологічна будова та рельєф дна Світового океану.

Тектонічні структури Світового океану та його підрозділів. Основні риси рельєфу. Параметри, класифікація та різноманіття шельфів. Континентальний шельф. Континентальний схил та підсхилок. Перехідні області. Глибоководні западини на абісали. Серединно-океанічні хребти.

Тема 2. Клімат океанів.

Центри дії атмосфери над океанами. Течії в океанах. Температура, солоність та щільність води в океанах.

Тема 3. Ґрунти океанів.

Тема 4. Корисні копалини океанів.

Закономірності розподілу донних відкладів в океанах. Географічне розміщення покладів нафти та газу. Розміщення та стан берегових розсипищ. Морські рудопроявлення та родовища.

Тема 5. Загальна фізико-географічна характеристика океанів

Загальна фізико-географічна характеристика Тихого океану. Загальна фізико-географічна характеристика Атлантичного океану. Загальна фізико-географічна характеристика Індійського океану. Загальна фізико-географічна характеристика Північного Льодовитого океану.

3. Рекомендована література

Базова:

1. Вихованец Г.В. Практикум по физической географии материков и океанов // 2-е издание, дополненное и переработанное / Одесский национальный университет им. И.И.Мечникова. – Одесса: Феникс, 2011. - 72
2. Апродов В.А. Вулканы. – Москва: Мысль, 1982.
3. Браун А. Африка. – Москва: Прогресс, 1982.

4. Бугаева Т.И. Тайны материков и океанов. Удивительные природные явления. – Донецк: ООО ПКФ «БАО», 2006.
5. Букштынов А.Д., Грошев Б. И. Крылов Г.В. Леса. – Москва: Мысль, 1984.
6. Власова Т.В. Физическая география Материков и океанов / Т.В.Власова, М.А. Аршинова, Т.А. Ковалева. – Москва: Издательский центр «Академия», 2005.
7. Величайшие катастрофы мира. Энциклопедический справочник / Автор-сост. Н.Н.Непомнящий. – Москва: Вече, 2006.
8. Гвоздецкий Н.А. Карст. – Москва: Мысль, 1981.
9. Гронунг М.Б. Постоянновлажные тропики. – Москва: Мысль, 1984.
10. Грацианский А.Н. Природа Средиземноморья. – Москва: Мысль, 1971.
11. Дорст Ж. Южная и Центральная Америки. – Москва: Прогресс, 1977.
12. Ерамов Р.А. Физическая география зарубежной Европы. – Москва: Мысль, 1971.
13. Залогин Б.С. Океаны. – Москва: Просвещение, 1996.
14. Залогин Б.С., Косарев А.Н. Моря. – Москва: Мысль, 1999.
15. Игнатъев Г.М. Тропические острова Тихого океана. – Москва: Мысль, 1979.
16. Исаченко А.Г., Шляпников А.А. Ландшафты. – Москва: Мысль, 1989.
17. Карри-Линдалл К. Европа. – Москва: Прогресс, 1081.
18. Кист А. Австралия и острова Тихого океана. – Москва: прогресс, 1980.
19. Леонтьев О.К. Физическая география мирового океана. – Москва: МГУ, 1982.
20. Лобова Е.В., Хабаров А.В. Почвы. – Москва: Мысль, 1983.
21. Михайлов Н.И. Физико-географическое районирование. – Москва: МГУ, 1985.

Допоміжна:

1. Пустыни / А.Г. Бабаев, Н.Н. Дроздов, И.С. Зонн, Г.Г. Фрейкин. – Москва: Мысль, 1986.
2. Пфедфер П. Азия. – Москва: Прогресс, 1982.
3. Раст Х. Вулканы и вулканизм. – Москва: Мир, 1982.
4. Садчикова О.Г. Занимательная география / О.Г. Садчикова, Ю.В. Щербакова, С.Г. Зубанова. – Ростов н/Д: Феникс, 2006.
5. Сандерсон И. Северная Америка. – Москва: Прогресс, 1979.
6. Сядро В.В., Иовлева Т.В., Очкурова О.Ю. 100 знаменитных загадок природы. – Харьков: Фолио, 2006.
7. Ушаков С.Д., Ясманов Н.А. Дрейф материков и климаты Земли. – Москва: Мысль, 1984.
8. Физическая география Мирового океана / Под ред. К.К. Маркова. – Ленинград: Наука, 1980.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік, екзамен

5. Методи діагностики успішності:

індивідуальне опитування, фронтальне опитування, термінологічний диктант, тестування, контрольні роботи за змістовими модулями